

Avrupa Birliği ile Mali İşbirliği ve Kırsal Girişimcilik Projeleri: Çanakkale İli IPARD Örneği

ÖZ

Türkiye'nin uzun vadeli gelişme perspektifine paralel olarak kırsal kalkınma vizyonu 10. Kalkınma Planında; "Temelde yerel potansiyel ve kaynakların değerlendirilmesini, doğal ve kültürel varlıkların korunmasını esas alarak, kırsal toplumun iş ve yaşam koşullarının kentsel alanlarla uyumlu olarak, yöresinde geliştirilmesi ve sürdürülebilir kılınmasıdır" şeklinde belirlenmiştir. (Benzer ifade 10. Planın "Kırsal Kalkınma" bölümünde de bulunmaktadır. İfade güncellenebilir). Diğer taraftan Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne (AB) tam üyelik sürecinde AB mali yardım mekanizması yeniden tanımlanmış, AB mali yardımları "Katılım Öncesi Yardım Aracı (Instrument for Pre-Accession-IPA)" ile tek çatı altında ve tek bir hukuki çerçevede toplanmıştır. Beş bileşene sahip olan IPA'nın Kırsal Kalkınma Bileşeni (IPARD) çerçevesinde küçük ve orta ölçekli tarım işletmelerinin çeşitli fonlarla desteklenerek güçlendirilmesi ve rekabet şanslarının artırılması hedeflenmiştir. Bu işletmelerin desteklenmesinde kurumsal olarak 4 Mayıs 2007 tarih ve 5648 sayılı kanun ile "Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumlarının (TKDK)" kurulmasına karar verilmiştir.

Bu çalışmada kırsal alanda özellikle küçük ve orta ölçekli tarımsal işletmelerin desteklenmesi ve girişimcilik kabiliyetlerinin teşvik edilmesi amacıyla uygulanan projeler, Türkiye ve Çanakkale özelinde incelenmiştir. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre Çanakkale ilinde bazı ilçelerde bölgesel üretim potansiyelinin yeterince değerlendirilemediği tespit edilmiştir. Bu ilçelerde tarıma dayalı ekonomik yatırım potansiyelinin geliştirilmesine dönük öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kırsal Girişimcilik, IPARD, Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu, Çanakkale, Türkiye.

Financial Cooperation with the European Union and Rural Entrepreneurship Projects: The Case of IPARD in Çanakkale Province

ABSTRACT

Turkey's rural development vision in parallel with its long-run development perspective in the 10th Development Plan is defined as "developing and ensuring the sustainability of rural society's working and living conditions in the region in accordance with the urban areas based on basically the local potential and evaluation of resources and the conservation of natural and cultural assets". On the other hand, the EU financial aid mechanism was redefined in the Turkey's full membership process to the European Union (EU) and EU financial aid and "Instrument for Pre-Accession-IPA" were gathered under a single roof and in a single legal framework. In the context of IPA Rural Development component (IPARD) having five components, it is aimed at strengthening by several funds and increasing the competitive power of small and medium-sized agricultural holdings. Agriculture and Rural Development Support Institution (ARDSI) was decided to establish by the Law of 5648 dated 04 May 2007 to support institutionally these holdings.

In this study, the projects implemented to support small and medium-sized agricultural holdings, in particular and to encourage the entrepreneurial capabilities of these holdings were examined specific to Turkey and Çanakkale. According to the results of the study, it is determined that the regional production potential in some towns in Çanakkale is not utilized sufficiently. Suggestions towards the development of economic investment potential based on agriculture in these towns are presented.

Keywords: Rural entrepreneurship, IPARD, Rural Development Support Institution, Çanakkale, Turkey.

Sibel TAN^{1*}
Sabri Sami TAN²

¹ Prof. Dr. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü

² Dr. Öğr. Üyesi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü

*Sorumlu Yazar
sibeltan@comu.edu.tr

1.GİRİŞ

Avrupa Birliği II. Dünya Savaşından sonra yıkılan Avrupa'nın yeniden inşa edilmesi amacıyla kurulmuş bir ekonomik iş birliği topluluğudur. Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) adıyla 1958 yılında kurulan bu oluşumla ilk amaçlanan Avrupa'daki kıtlıkla savaştır. Dolayısıyla Topluluğun ilk politikalarından birisi Ortak Tarım Politikasıdır (OTP). İlk yıllarda OTP'nin amaçları tarımda verimliliği, üretici gelir ve refah düzeyini artırmaktır. Ancak bu dönemde uygulanan politikalar aşırı ürün artışına sebep olmuş ve 1980'li yıllardan itibaren OTP reform arayışlarına girmiştir. O yıllarda itibaren tarımda destekleme politikaları yerine, kırsal kalkınma politikaları ağırlık kazanmıştır (Ayyıldız ve ark., 1997:39).

Dolayısıyla AB genişlerken genişleme politikası çerçevesinde mali yardımları yapmakta, aday ve potansiyel ülkeler Birliğe mensup olabilmek için bu mali yardımlardan faydalanmaktadırlar. Bu mali destekler genellikle hibe projeleri kapsamında ülkelere aktarılırken, bu projelerin amacı söz konusu ülkelerin uluslararası pazarda rekabet gücünü arttırması ve bölgesel gelişmişlik farklılıklarının azaltılması, ülkenin sosyal ve ekonomik kalkınmasına katkı sağlayarak, siyasi, idari ve ekonomik açıdan AB standartlarına uyum sağlamasıdır. (Ceyhan ve Özcan, 2016:385-406).

Türkiye ile Avrupa Birliği'nin mali iş birliği sürecinin başlangıcı 12 Eylül 1963 tarihinde imzalanan ve 1 Aralık 1964 tarihinde yürürlüğe giren Ankara Anlaşması olarak kabul edilmektedir. Mali iş birliğinde diğer önemli bir adım da 10-11 Aralıkta Helsinki'de gerçekleştirilen AB zirvesidir. Bu zirvede Türkiye'ye adaylık statüsü tanınmıştır. Bu zirve ile Türkiye'nin adaylık sürecinde daha olumlu bir süreç başlamış olup, AB-Türkiye mali ilişkileri tekrar gözden geçirilmiştir. Helsinki Zirvesini takiben 3 Ekim 2005 tarihinde AB Türkiye arasında tam üyelik müzakereleri başlamıştır (DB, 2019). Türkiye 2005 yılında katılım müzakerelerine başlamasından sonra yardım olanakları hem yapı hem de miktar olarak değişmiş ve giderek de artmıştır (Yeğen, 2009).

Kuruluş yıllarından itibaren üye ülkelerini, aday ve potansiyel aday ülkelerini ekonomik uyum amacıyla çeşitli finansal fonlarla destekleyen AB, 1 Ocak 2007 tarihinde 2007-2013 bütçe döneminde aday ülkelere sağladığı mali yardım mekanizmasında değişiklik yapmıştır. Bu tarihten itibaren aday ve potansiyel aday ülkelere yapılacak mali yardımlar Katılım Öncesi Yardım Aracı (Instrument for Pre-accession Assistance-IPA) adı altında birleştirilmiştir (Aytuğ, H. K., 2016). Söz konusu dönemde (2007-2013 IPA-I) Birlik bütçesinden 11.5 milyon Avro aktarılmıştır, 2014-2020 yıllarını kapsayan IPA-II döneminde ise 11.7 milyon Avro aktarılacağı ifade edilmiştir (EC, 2019a).

Avrupa Birliği'nin aday ve potansiyel üyelere ekonomik uyum amacıyla yaptığı finansal destekler (ISPA, SAPARD, PHARE, CARDS .vb) 2006 yılından itibaren tek çatı altında toplanması amacıyla oluşturulan mali mekanizma IPA beş bileşenden oluşmaktadır. Bölgesel ve sınır ötesi iş birliği, kurumsal kapasite geliştirme, insan kaynaklarını geliştirme, bölgesel kalkınma ve kırsal kalkınma bu bileşenlerdir (EC, 2019b). Kırsal Kalkınma Bileşeni olarak ifade edilen IPARD kırsalda yer alan küçük ve orta ölçekli tarıma dayalı sanayi işletmelerinin kurulması, var olanların geliştirilmesi ve yenilenmesiyle bu işletmelerin güçlendirilmesini hedeflenmektedir. Bu işletmelerde bölgesel üretim potansiyelinin değerlendirilmesi, istihdama katkı, dezavantajlı grupların desteklenmesi ve kırsal girişimciliğin artırılması bu projelerin diğer amaçlarıdır.

Kırsal ekonomiyi sürekli olarak destekleyen ülkelerde işlevsel bir finansman mekanizması oluşturmak, tüm kırsal paydaşların organizasyonu açısından önemlidir (Vasile and Radulescu, 2018). Bu bağlamda ilgili projeler yürütülürken IPARD destek mekanizmasında mali bütçenin kontrolü tamamen aday ülkeye devredilmiştir. Bu nedenle fonların kullanılabilmesi için, öncelikle AB tarafından onaylanması gereken bir kırsal kalkınma programının hazırlanması ve fonların kullanımında aracı olacak kurumların oluşturulması zorunluluk haline gelmiştir. Programın hazırlanması aşaması, öncelikle Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisinin hazırlanmasıdır. İdari yapılanma kapsamında ise, yönetim otoritesinin belirlenmesi, Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu (TKDK) kurulması ve çeşitli komitelerin oluşturulmasını kapsamaktadır (Bakırcı, 2009:53-78). Stratejik hedefleri arasında, köyde girişimcilik ortamının genişlemesinin ve tarımsal hizmet kooperatiflerinin faaliyetlerinin gelişmesinin öngörülmesi önerilmiştir.

Bu bağlamda %50 hibe, %50 öz kaynak kullanımıyla yürütülecek yatırım projeleri ile tarıma dayalı sanayinin geliştirilmesi, tarımdan elde edilen katma değerinin üretim bölgesinde kalması ve üretim bölgesinde istihdama katkı sağlanması mümkün olabilecektir. Kırsal kesimde girişimcilik ortamının genişlemesi ve tarımsal amaçlı kooperatiflerin bu konuda etkin çalışması kırsal kalkınma açısından önemli bir stratejidir (Maslak vd., 2018). Bu projelere fon sağlamak amacıyla Avrupa Birliği ile akredite olmuş fon kuruluşlarına ihtiyaç doğmuştur. Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumları (TKDK) 5648 Sayılı Kanun ile 04.05.2007 tarihinde bu ihtiyacı gidermek amacıyla kurulmuştur (TKDK, 2016).

Günümüzde 42 ilde faaliyet gösteren bu kurumlar aracılığı ile yapılan desteklerin proje konularına göre dağılımı, Çanakkale'nin bu dağılım içerisindeki yerinin belirlenmesi, ilçeler itibarıyla ve üretim değerleri dikkate alınarak uygulanan projelerin etkinliğini anlamak bu çalışmada temel amaçtır. Çalışmada uygulama süresi (2011-2016) tamamlanmış olan ve 15 çağrı döneminde teklif edilmiş olan IPARD I. kapsamındaki projeler Türkiye ve Çanakkale'de ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir.

2. TÜRKİYE'DE TKDK PROJELERİNİN KONULARINA GÖRE DAĞILIMLARI (IPARD I.)

Verilen desteklerin amaçları küçük ve orta ölçekli işletmelerin üretimden pazarlamaya kadar her aşamada desteklenip işletmelerin modernize edilmesi ve rekabet gücünün artırılmasıdır. Türkiye'de 42 ilde bulunan TKDK'ların IPARD I. kapsamında sözleşme imzaladıkları proje sayıları, bu projelerin toplam yatırım miktarları, aktarılan fon miktarları ve bunların oransal dağılımları Çizelge 1.'de verilmiştir. Türkiye'de IPARD I. kapsamında 1 Temmuz 2011 tarihi ile 8 Ekim 2015 tarihleri arasında 15 çağrı döneminde toplam 16.594 proje başvurusu yapılmıştır. Bu projelerden 10.693 proje için sözleşme imzalanmış olup, 6.876 Milyon TL tutarındaki ekonomik yatırımların 3.420 Milyon TL'si yatırımcılara hibe olarak verilmiştir. Türkiye'de IPARD I. Projeleri için 31 Aralık 2016 tarihinde kapanış yapılmıştır. En fazla fon kullanan yatırımlar sırasıyla süt toplama, işleme ve pazarlama (%46), beyaz et işleme ve pazarlama (%16,8), kırmızı et işleme ve pazarlamadır (%13,8). Bunları çiftlik faaliyetlerinin çeşitlendirilmesi ve geliştirilmesi (%8,2), kırsal turizm (%5,4), meyve, sebze işleme ve pazarlama (%5,2) yerel ürünler ve mikro işletmelerin geliştirilmesi takip etmektedir (%3,9). Diğer taraftan su ürünleri işleme ve pazarlama, kültür balıkçılığı ve teknik destekler çok az sayıda sözleşme imzalanan ve fon kullanan proje konularıdır.

Tablo 1. Türkiye'de IPARD I. Projelerinin Konulara Göre Dağılımı.

Proje Konuları	Sözleşme İmzalanan Proje Sayısı	%	Toplam Yatırım (Milyon TL)	Destek Miktarı (Milyon TL)	%	
Süt toplama, işleme ve Pazarlama	1.278	12,0	2.976	43,3	1.566	46,0
Beyaz et işleme ve pazarlama	748	7,0	1057,47	15,4	575,56	16,8
Kırmızı et işleme ve pazarlama	477	4,5	1000,49	14,6	471,84	13,8
Çiftlik Faaliyetlerinin Çeşitlendirilmesi ve Geliştirilmesi	7.263	67,9	604,53	8,8	281,36	8,2
Kırsal Turizm	383	3,6	439,41	6,4	184,31	5,4
Meyve, Sebze İşlenme ve Pazarlama	145	1,4	404,46	5,9	176,05	5,2
Yerel Ürünler ve Mikro İşletmelerin Geliştirilmesi	337	3,2	316,28	4,6	132,73	3,9
Su Ürünlerinin İşlenme ve Pazarlama	20	0,2	59,69	0,9	25,15	0,7
Kültür Balıkçılığının Geliştirilmesi	24	0,2	16,93	0,2	6,99	0,2
Teknik Destek	18	0,2	0,74	0,0	0,74	0,0
TOPLAM	10.693	100,0	6.876	100,0	3.420	100

Kaynak: Tarımı ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu (2016).

3. ÇANAKKALE'DE TKDK PROJELERİNİN KONULARINA GÖRE DAĞILIMI (IPARD I.)

Çanakkale'de IPARD I. projelerinin alt tedbirlere göre dağılımı Çizelge 2.'de gösterilmiştir. İlde 15 çağrı döneminde 305 adet tarıma dayalı ekonomik yatırım projesi teklif edilmiş bunların 205'i ile sözleşme imzalanmıştır. Bu projelerin toplam yatırım tutarı 88,5 Milyon TL.'dir. Sözleşme imzalanan projeler için yatırımcılara 39,0 Milyon TL miktarında hibe desteği verilmiştir. Sözleşme imzalanan projelerde fon kullanım oranlarını inceleyecek olursak sırasıyla süt üretim, toplama, işleme ve pazarlama (30,8), çiftlik faaliyetlerinin çeşitlendirilmesi ve geliştirilmesi (%17), kırsal turizm (%15,1), meyve sebze işleme ve pazarlama (%13,4), kanatlı eti işleme ve pazarlama (%13) en fazla hibe alan proje konularıdır. Diğer taraftan yerel ürünler ve mikro işletmelerin geliştirilmesi (%5,5), su ürünlerinin işlenmesi ve pazarlanması (%3,4), kırmızı et üretim işleme ve pazarlama (%1,3) ve kültür balıkçılığının geliştirilmesi (%0,5) konuları daha az fon kullanan yatırım konularıdır.

Tablo 2. Çanakkale’de IPARD I. Projelerinin Konulara Göre Dağılımı.

Proje Konuları	Sözleşme İmzalanan Proje Sayısı	%	Toplam Yatırım (Milyon TL)	Destek Miktarı (Milyon TL)	%
Süt Üretim, Toplama, İşleme ve Pazarlama	14	6,1	26,7	30,5	30,8
Çiftlik Faaliyetlerinin Çeşitlendirilmesi ve Geliştirilmesi	177	77,6	13,6	15,5	17,0
Kırsal Turizm	12	5,3	14,9	17,0	15,1
Meyve sebze İşleme ve pazarlama	5	2,2	11,1	12,7	13,4
Kanatlı eti, üretim işleme ve pazarlama	10	4,4	11,6	13,3	13,0
Yerel Ürünler ve Mikro İşletmelerin Geliştirilmesi	7	3,1	4,8	5,5	5,5
Su Ürünlerinin İşlenmesi ve Pazarlanması	1	0,4	3,2	3,6	3,4
Kırmızı Et, Üretim İşleme ve Pazarlama	1	0,4	1,2	1,3	1,3
Kültür Balıkçılığının Geliştirilmesi	1	0,4	0,4	0,4	0,5
TOPLAM	228	100,0	87,5	100,0	100,0

Kaynak: Tarımı ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu (2016).

4. ÇANAKKALE’DE İLÇELER BAZINDA BİTKİSEL VE HAYVANSAL ÜRETİM DEĞERLERİNİN İNCELENMESİ

Çanakkale bitkisel ve hayvansal üretim çeşitliliği açısından çok zengin bir potansiyele sahiptir. İlde üretilen birçok tarımsal ürün Türkiye’de toplam üretim miktarı açısından ilk on sırada yer almaktadır. Üretim açısından sahip olunan bu avantajlar kırsal kalkınma projeleri ile tarıma dayalı sanayinin gelişmesi, bölgesel üretim potansiyelinin değerlendirilerek ilde katma değer artışı sağlanması ve ilin istihdam olanaklarının geliştirilmesi açısından önemli olacaktır. Bu kapsamda hangi ilçelerde hangi alt tedbirler kapsamında proje yürütme potansiyelinin olduğunu belirlemek açısından ilçeler itibariyle ürün grupları bazında bitkisel ve hayvansal üretim değerleri Çizelge 3. ve Çizelge 4.’de verilmiştir.

Tablo 3. İlçeler İtibariyle Ürün Gruplarına Göre Bitkisel Üretim Değerleri (Bin TL).

İlçeler	Tarla Ürünleri	(%)	Sebze	(%)	Zeytin	(%)	Bağ ve Meyve	(%)	Toplam	(%)
Biga	446.849	38,7	180.081	25,2	6.422	1,6	29.409	4	662.760	21,9
Bayramiç	84.861	7,4	56.061	7,8	37.484	9,1	223.553	30,1	401.959	13,3
Merkez	92.682	8	100.100	14	23.817	5,8	105.129	14,2	321.728	10,6
Lapseki	50.210	4,4	37.590	5,3	9.181	2,2	199.676	26,9	296.657	9,8
Yenice	101.808	8,8	137.105	19,2	0	0	46.166	6,2	285.078	9,4
Ezine	64.603	5,6	79.029	11	120.485	29,3	14.254	1,9	278.371	9,2
Ayvacık	31.336	2,7	44.966	6,3	146.306	35,6	28.505	3,8	251.113	8,3
Gelibolu	158.228	13,7	43.093	6	8.773	2,1	36.727	5	246.820	8,2
Eceabat	42.307	3,7	19.626	2,7	41.059	10	16.707	2,3	119.699	4,0
Çan	72.522	6,3	14.873	2,1	0	0	16.576	2,2	103.972	3,4
Gökçeada	8.451	0,7	2.853	0,4	14.781	3,6	6.117	0,8	32.203	1,1
B.Ada	325	0	288	0	2.962	0,7	19.013	2,6	22.587	0,7
TOPLAM	1.154.182	100	715.665	100	411.268	100	741.832	100	3.022.947	100

Kaynak: Çanakkale İl Tarım ve Orman Müdürlüğü Brifing Raporu (2017).

Toplam bitkisel üretim değeri açısından bakıldığında sırasıyla Biga (%21,9), Bayramiç (%13,3), Merkez (%10,6), Lapseki (%9,8), Yenice (%9,4), Ezine (%9,2), Ayvacık (%8,3) ve Gelibolu (%8,2) ilçeleri il ekonomisine bitkisel üretim değeri açısından önemli katkı sağlayan ilçelerdir. Diğer taraftan tarla ürünlerinde Biga, sebze, Biga ve Yenice, zeytinde Ayvacık ve Ezine, bağcılıkta ve meyvecilikte Bayramiç ve Lapseki özellikle meyve ve sebze işlenmesi ve pazarlanmasına dönük projelerin teklifi için önemli potansiyel arz etmektedir.

Tablo 4. İlçeler İtibariyle Ürün Gruplarına Göre Hayvansal Üretim Değerleri (Bin TL).

İlçeler	Süt	%	Kırmızı Et	%	Yumurta	%	Piliç Eti	%	Bal	%	Toplam	%
Biga	206.009	28,1	123.962	64,4	5.173	30,0	36.138	82,9	4.067	17,6	375.348	37,2
Yenice	139.701	19,0	8.997	4,7	1.414	8,2	0	0,0	2.037	8,8	152.149	15,1
Çan	96.465	13,1	26.496	13,8	1.864	10,8	135	0,3	3.350	14,5	128.310	12,7
Ezine	54.659	7,4	28.254	14,7	840	4,9	1.318	3,0	1.525	6,6	86.596	8,6
Bayramiç	59.323	8,1	1.750	0,9	1.218	7,1	648	1,5	1.644	7,1	64.583	6,4
Lapseki	41.611	5,7	2.390	1,2	1.391	8,1	1.843	4,2	1.019	4,4	48.254	4,8
Ayvacık	41.481	5,7	679	0,4	903	5,2	0	0,0	1.861	8,1	44.924	4,4
Merkez	35.535	4,8	0	0,0	1.682	9,8	3.527	8,1	3.905	16,9	44.648	4,4
Gelibolu	38.934	5,3	0	0,0	1.822	10,6	0	0,0	1.298	5,6	42.054	4,2
Gökçeada	14.254	1,9	0	0,0	264	1,5	0	0,0	1.191	5,2	15.710	1,6
Eceabat	5.572	0,8	0	0,0	619	3,6	0	0,0	1.014	4,4	7.204	0,7
Bozcaada	170	0,0	0	0,0	32	0,2	0	0,0	173	0,8	375	0,0
TOPLAM	733.714	100,0	192.528	100,0	17.222	100,0	43.608	100,0	23.085	100,0	1.010.156	100,0

Kaynak: Çanakkale İl Tarım ve Orman Müdürlüğü Brifing Raporu (2017).

Hayvansal üretim değerleri itibariyle incelediğimizde yine Biga (%37,2), Çan (%15,1) ve Yenice (%12,7), Ezine (%8,6) ön plana çıkan ilçelerdir. Süt üretiminde Biga, Yenice ve Çan, kırmızı et, piliç eti ve yumurta üretiminde Biga, bal üretiminde ise, Biga, Merkez ve Çan ilçeleri üretim potansiyelinin değerlendirilmesi açısından avantajlı ilçelerdir. Konuyu proje alt tedbirleri açısından irdeleyecek olursak süt, kırmızı et, beyaz et üreten işletmeler ve bu ürünlerin işlenmesi ve pazarlamasını yapan işletmeler potansiyel yatırımcı niteliği taşımaktadır.

5. ÇANAKKALE'DE İLÇELER BAZINDA TKDK PROJELERİNİN KONULARINA GÖRE DAĞILIMI (IPARD I)

Temel amacı bölgesel üretim potansiyelinin bulunduğu bölgede değerlendirilmesi ve bu üretimden sağlanan katma değerlerin mevcut bölgede kalması olan bu projeler için kullanılan fonların ilçelere göre dağılımı amaca ulaşıp ulaşılmadığını konusunda bilgi verecektir. Çanakkale'de ilçeler itibariyle sözleşme imzalan proje sayıları, toplam yatırım miktarları ve sağlanan destek miktarları çizelge 5. de verilmiştir. İmzalanan sözleşmeler kapsamında sağlanan hibe desteklerinden ilçelerin aldığı payları sıralayacak olursak Biga (%23,4), Yenice (%18,2), Merkez (%15,8) ve Lapseki (%9,3) en fazla fon kullanan ilçelerdir. Orta grupta Bayramiç (8,6), Gökçeada (%6,9), Ayvacık (%6,1), Ezine (%5,4), Eceabat (%4,3) gelmektedir. Diğer taraftan Çan (%1,7) ve Gelibolu (%0,1) sağlanan hibelerden çok az pay alırken, Bozcaada da fonlanan bir proje mevcut değildir.

Tablo 5. Çanakkale’de İlçeler Bazında IPARD I. Projelerinin Konulara Göre Dağılımı.

İlçe	Sözleşme İmzalanan Proje Sayısı	%	Yatırım Tutarı (Milyon TL)	Destek Miktarı (Milyon TL)	%	
Biga	72	31,6	19,4	22,1	9,1	23,4
Yenice	23	10,1	17,0	19,4	7,1	18,2
Merkez	35	15,4	14,8	16,9	6,2	15,8
Lapseki	6	2,6	7,6	8,7	3,6	9,3
Bayramiç	33	14,5	7,7	8,9	3,4	8,6
Gökçeada	9	3,9	6,0	6,8	2,7	6,9
Ayvacık	11	4,8	5,1	5,8	2,4	6,1
Ezine	15	6,6	4,8	5,5	2,1	5,4
Eceabat	5	2,2	3,6	4,1	1,7	4,3
Çan	17	7,5	1,3	1,5	0,7	1,7
Gelibolu	2	0,9	0,1	0,1	0,1	0,1
Bozcaada		0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
TOPLAM	228	100,0	87,5	100,0	39,0	100,0

Tarımsal üretim değerleri ile sağlanan hibe desteklerinden ilçelerin aldıkları payların birbirleriyle uyumlu olduğunu söylemek mümkündür. Süt ve et işleme ve pazarlama projelerinde Biga, Lapseki ve Yenice gibi ilçelerin ön plana çıkması, soğuk hava depolarında Bayramiç’in kırsal kalkınma projelerinde ise Gökçeada’nın ön plana çıkması proje amaçlarına uygun bir durumdur.

6. TÜRKİYE VE ÇANAKKALE’DE TKDK PROJELERİ İLE SAĞLANAN DİĞER EKONOMİK KATKILAR (IPARD I.)

Kırsal kalkınma politikaları kapsamında tarıma dayalı ekonomik yatırım projelerinin desteklenmesinin genel amaçları bölgesel üretim potansiyelinin değerlendirilmesi, bölgesel istihdama katkı sağlama, kadın ve genç nüfusun kalkındırılmasıdır. Bu bağlamda Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumları (TKDK) aracılığıyla fonlanan projelerin sağladığı diğer ekonomik katkılar Çizelge 6.’da gösterilmiştir.

İlk çağrının yapıldığı 2011 tarihinden itibaren 15 çağrı döneminde sözleşme imzalanan ve hibe desteği sağlanan IPARD I. projelerin diğer ekonomik etkileri incelendiğinde, Türkiye’de destek verilen makine ekipman sayısı toplam 4.202.505 adettir. Bu değer Çanakkale için 26.820 olup toplam içerisindeki payı %0,6 dır. Destekleme kapsamında alınan traktör sayısı Türkiye için 5.320, Çanakkale için 157 dir (%3). Toplam istihdam sağlanan kişi sayısı Türkiye için 50.990, Çanakkale için 970 dir (%1,9). Diğer taraftan 40 yaş altı genç yatırımcı sayısı Türkiye’de 4.641 Çanakkale’de ise 43 dür (%0,9). Diğer önemli bir ekonomik ve beşeri katkı ise kadın girişimcilerin desteklenmesi olup Türkiye’de 1.091 kadın, Çanakkale’de ise 18 kadın bu desteklerden kadın yatırımcı olarak faydalanmıştır.

Tablo 6. TKDK’lar Aracılığı ile Verilen Proje Desteklerin Sağladığı Diğer Ekonomik Katkılar (2018).

IPARD I	42 İl Geneli	Çanakkale	%
Destek Verilen Makine Ekipman Sayısı	4.202.505	26.820	0,6
Destek verilen Traktör Sayısı	5.320	157	3,0
Toplam İstihdam Sağlanan Kişi Sayısı	50.990	970	1,9
Genç (40 Yaş Altı) Yatırımcı Sayısı	4.641	43	0,9
Kadın Yatırımcı Sayısı	1.091	18	1,6

Kaynak: Çanakkale Tarımı ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu (2016).

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

Avrupa Birliği tarafından aday ve potansiyel aday ülkelerin ekonomik ve sosyal uyumunun sağlanması amacıyla oluşturulan Katılım Öncesi Yardım Aracının (IPA) Kırsal Kalkınma Bileşeni IPARD olarak adlandırılmaktadır. Bu bileşen ile yürürlükte olan kırsal kalkınma politikalarını da dikkate alarak kırsal kesimde tarıma dayalı ekonomik yatırımların gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır. Genellikle %50 öz kaynak %50 hibe desteği şeklinde yürütülen bu projelerde tarım sanayi entegrasyonunun sağlanması, bölgesel üretim potansiyelinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu çalışmada 1 Temmuz 2011’de başlayan, 31 Aralık 2016 tarihinde tamamlanan IPARD I. kapsamındaki projeler değerlendirilmiştir. Bu dönemde Türkiye’de 42 ilde toplam 16.594 proje teklif edilmiş Çanakkale’de ise 305 proje teklifi yapılmıştır. Çanakkale’nin teklif edilen proje sayısı bakımından Türkiye’deki payı %1,8 dir. Sözleşme imzalanan proje sayısı 42 il toplamında 10.693 (%64,4), Çanakkale’de ise 228 (%74,5) oranındadır. Çanakkale’de sözleşme imzalanan proje sayısının toplam içerisindeki payı %2,1 dir. Bu projeler kapsamında Türkiye’de 3.420 Milyon TL Çanakkale’de ise 39 Milyon TL civarında hibe desteği sağlanmıştır. Türkiye genelinde Süt işleme ve pazarlama, kırmızı et işleme ve pazarlama, beyaz et işleme ve pazarlama konuları en fazla fon kullanan projelerdir. Çanakkale’de bu konulara ilaveten meyve ve sebze işleme, kırsal turizm, çiftlik faaliyetlerinin geliştirilmesi gibi konular ön plana çıkmıştır.

Çanakkale’de sözleşme imzalan ve desteklenen projeler ilin tarımsal potansiyeli ile uyumludur. Ancak ilçe olarak Ayvacık, Eceabat, Ezine, Çan ve Bozcada bu ilçelerin tarım, tarih, kültür ve turizm açısından sahip oldukları potansiyel düşünüldüğünde yetersizdir. Yine aynı şekilde su ürünleri işleme, pazarlama, kırmızı et işleme, pazarlama ve kültür balıkçılığının geliştirilmesi konuları mevcut potansiyele rağmen yeterince teklif edilmeyen proje konularıdır.

Bu tespitlerden yola çıkarak Çanakkale’de eko turizm projelerinin teşviki, kooperatif ve üretici birliklerinin teşviki sağlanan fonlarda etkinliği artırabilecektir. Proje hazırlama yürütme ile ilgili sorunların aşılması için danışmanlık eğitim ve sertifikasyon programlarının artırılması gerekmektedir. Ayrıca projelerin etkinliği ölçme açısından izleme değerlendirme çalışmaları, su ürünleri yetiştiriciliğinde yasal mevzuatın düzenlenmesi, üniversite sanayi işbirliğinin sağlanması, tanıtım ve farkındalık programlarının artırılması çalışma kapsamında sunulabilecek diğer önerilerdir.

KAYNAKLAR

- AYTUĞ, H. K., 2016. Türkiye Avrupa Birliği Mali İşbirliği Çerçevesinde Dođu Karadeniz’deki Avrupa Birliği Hibeleri, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 4/23. s. 255-273.
- AYYILDIZ, T., Açikel, S., Keskin, A., Atsan, T., 1997. Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri. Atatürk Üniversitesi Yayınları, Yayın No:850, Erzurum, 39s.
- BAKIRCI, M., 2009. Avrupa Birliği Üyelik Öncesi Destek Fonu’nun (IPA) Kırsal Kalkınma Bileşeni (IPARD), Türkiye’nin Durumu ve Muhtemel Etkileri. Dođu Coğrafya Dergisi, 21. s.53-78.
- CEYHAN, M.S., ÖZCAN, A.S., 2016. Türkiye-AB Mali İşbirliği IPA I ve IPA II Projeleri Çerçevesinde Bölgesel Rekabet Edebilirlik Programı (BROP) ve Uygulamaları, Bartın Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi Cilt: 7 Sayı:14. s.385-406.
- DB, 2019. T.C. Dış İşleri Bakanlığı, Avrupa Birliği Başkanlığı, https://www.ab.gov.tr/turkiye-ab-iliskileri-kronolojisi_112.html (Erişim Tarihi: 06.05.2019)
- EC, 2019a. European Neighbourhood Policy and Enlargement Negotiations, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/instruments/overview_en. (Erişim Tarihi: 11.03.2019)
- EC, 2019b. European Neighbourhood Policy and Enlargement Negotiations, https://ec.europa.eu/regional_policy/en/funding/ipa/ (Erişim Tarihi: 11.03.2019)
- MASLAK, O., MASLAK, N., HUZHENKO, S., 2018. Background of the development of small entrepreneurship in rural areas. Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal 2018 Vol.4 No.4 pp.113-129 .
- TKDK, 2016. Tarımı ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu. <http://www.tkd.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 01.03.2019).
- TOB, 2017. Çanakkale İl Tarım ve Orman Müdürlüğü, <https://canakkale.tarimorman.gov.tr/Menu/13/Brifingler> (Erişim Tarihi: 08.03.2019).
- VASİLE. A.J., RADULESCU, I.D., 2018. “Challenges on financing rural farms and rural development in Romania and some European countries under subsidizing pressure” Sustainable agriculture and rural development in terms of the republic of Serbia strategic goals realization within the Danube region: support programs for the improvement of agricultural and rural development, 14 - 15 December 2017, P: 19-35, Belgrade, Serbia.
- YEĞEN, İ., 2009. AB Mali Yardımları ve AB’nin Yeni Üye Ülkeleriyle Türkiye Üzerine Ampirik Bir İnceleme, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. Isparta.